

บทที่ ๔

วิเคราะห์โครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๑ รูปแบบโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (มจร.) ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดสวนดอก พระอารามหลวง และโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (มมร.) ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดเจติยหลวงวรวิหาร ซึ่งจะมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง ตามบริบทความเป็นมาของแต่ละแห่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงรูปแบบของโครงการแต่ละแห่ง ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ รูปแบบโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จากผลการศึกษาความเป็นมาของโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พบว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมและวัฒนธรรมประเพณีวิถีไทยแก่ชาวต่างชาติที่สนใจใคร่ศึกษาเรียนรู้ เพื่อเป็นเวทีให้พระนิสิตในการฝึกฝนทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษและขณะเดียวกันได้พัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการประกาศชื่อเสียงเกียรติคุณของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และเพื่อแก้ปัญหาทางจิตใจให้ชาวต่างชาติโดยส่วนใหญ่นั้นเป็นชาวตะวันตก ซึ่งมีปัญหาความทุกข์ทางจิตใจ นำมาซึ่งความเครียด คิดฟุ้งซ่านนอนไม่หลับ รู้สึกว่าเหงา และมีอาการซึมเศร้า เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วโครงการ MONK CHAT ยังเป็นเสมือนเวทีให้ชาวต่างชาติที่สนใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์อีกด้วย

ทางโครงการได้มีการจัดการบริหารองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมโดยมีคณะที่ปรึกษาโครงการ ประธาน รองประธาน และฝ่ายต่างๆ โดยตำแหน่งประธานจะทำการคัดเลือกจากตัวแทนพระนิสิต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระนิสิตในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ และในปีการศึกษา

๒๕๕๙ พระราม (Ven. Dhani Ram) จากประเทศเนปาล ได้รับการคัดเลือกเป็นประธาน มีการจัดประชุมใหญ่เดือนละหนึ่งครั้งเป็นอย่างน้อย ซึ่งจะมีคณะกรรมการโครงการและสมาชิกเข้าร่วมประชุมเพื่อหารือ พิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆร่วมกันในกรณีที่มีปัญหา และโครงการนี้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ดังนั้นผู้อำนวยการสำนักวิชาการ จึงเป็นผู้รับผิดชอบกำกับดูแลโครงการ MONK CHAT โดยตำแหน่งทำหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนั้นผู้อำนวยการสำนักวิชาการจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทาง นโยบายและการจัดสรรงบประมาณจากทางมหาวิทยาลัย เพื่อที่จะผลักดันโครงการนี้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกแก่ชาวต่างชาติ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการดำเนินกิจกรรม จะเห็นได้ว่ามีขั้นตอนการดำเนินงานเป็นรูปแบบที่ชัดเจนเช่น มีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบให้การต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเป็นกันเองและให้ข้อมูลข่าวสารเบื้องต้นแก่ชาวต่างชาติ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะต้องลงทะเบียนก่อนดำเนินกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนจะมีความสำรวม แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เป็นการให้เกียรติแก่สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตวัดสวนดอก พระอารามหลวง มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติผู้เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง หากผู้ใดมีความประสงค์จะร่วมสนับสนุนโครงการ สามารถนำปัจจัยใส่ลงในตู้รับบริจาค เป็นต้น โครงการนี้ถือได้ว่ามีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ในระดับหนึ่ง มีทีมงานบุคลากรและงบประมาณจากทางมหาวิทยาลัยเพื่อสนับสนุนในส่วนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของชาวต่างชาติ (MONK CHAT MEDITATION RETREAT) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดรูปแบบหลักในการดำเนินกิจกรรมอยู่ ๓ รูปแบบดังต่อไปนี้

๑. การสนทนาถามตอบ กิจกรรมการสนทนากับพระนี้ เกิดจากการที่ชาวต่างชาติมีความสงสัย ใคร่เรียนรู้จากสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นระหว่างการเดินทางมาเยือนประเทศไทย จากการท่องเที่ยวไปตามวัดวาอารามต่างๆ ได้เห็นพระสงฆ์สามเณรที่อยู่ในวัดมีวิถีชีวิต การนุ่งห่ม การขบฉัน ที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป และเกิดจากการได้ยินได้ฟังจากผู้คนรอบข้าง หรือจากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต่างจากลัทธิความเชื่อเดิมๆที่เขาเคยได้สัมผัส โครงการนี้จึงเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติได้เข้ามาสนทนากับพระสงฆ์สามเณรอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ด้วยการถามตอบเกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ประเพณีวิถีชีวิตของพระสงฆ์สามเณร และความเชื่อในแต่ละศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วหัวข้อสนทนาอาจจะมีประเด็นเรื่องทั่วไป เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดเชียงใหม่ ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งของไทยและต่างชาติ เป็นต้น โดยทั่วไปกิจกรรมนี้จะใช้สถานที่บริเวณห้องโถงภายในอาคารธีระศักดิ์ ไพโรจน์สถาพร เป็นสถานที่เหมาะสม มีความเป็นส่วนตัว เพื่อตอบสนองความต้องการเรียนรู้อย่างจริงจังในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติ เมื่อตอนเริ่มก่อตั้งโครงการ ได้เปิดบริการในวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เวลา ๑๗:๐๐ – ๑๙:๐๐ นาฬิกา (๓ วันทำการ) ต่อมาในปี พ.ศ.

๒๕๕๘ เกิดกระแสการตื่นตัวในการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเพื่อรองรับความต้องการดังกล่าวนี้ ทางโครงการจึงมีความจำเป็นต้องเปิดวันทำการเพิ่ม ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์เวลา ๑๗:๐๐ – ๑๙:๐๐ นาฬิกา (๕ วันทำการ) และได้จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารตลอดจนอำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยทั่วไปแล้ว ก่อนดำเนินกิจกรรมจะมีการลงทะเบียนเพื่อเป็นหลักฐาน แจ้งระเบียบการเกี่ยวกับการใช้สถานที่ การวางตัวให้เหมาะสมขณะสนทนา และให้แต่งกายสุภาพ เป็นต้น โดยจัดพระนิสิตแยกตามกลุ่มให้เหมาะสมกับจำนวนชาวต่างชาติที่ลงทะเบียนไว้ เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมการสนทนาแล้ว ชาวต่างชาติจะลงนามในสมุดบันทึกการมาเยือน (Guest book) ซึ่งข้อมูลจะเป็นความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่อไป

ในส่วนของกิจกรรมการสนทนากับพระนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโครงการ MONK CHAT มีความพร้อมในด้านของสถานที่ เวลา และบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสนทนาธรรมและตอบปัญหาแก่ชาวต่างชาติ โดยชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะทำการวางแผนล่วงหน้าในการมาเยือนโครงการ มีความตั้งใจและเตรียมประเด็นคำถามที่ส่วนใหญ่แล้วจะเกี่ยวข้องกับหัวข้อทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นโอกาสอันดียิ่งที่พระนิสิตและสมาชิก จะได้อธิบายพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแต่ละคำถามให้แก่ชาวต่างชาติ ในช่วงเวลาที่เหมาะแก่การสนทนาธรรม (เวลาประมาณ ๑๗:๐๐-๑๙:๐๐ นาฬิกา) ท่ามกลางบรรยากาศสถานที่ที่มีความสงบ ร่มรื่น อยู่ภายในบริเวณพื้นที่วัดสวนดอก

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในส่วนของการตอบปัญหาของพระนิสิตแก่ชาวต่างชาติ โดยส่วนใหญ่แล้วพระนิสิตที่เป็นสมาชิกของโครงการ จะเป็นพระนิสิตต่างชาติในประเทศแถบอินโดจีนและกลุ่มเอเชียใต้ ที่เดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่แล้ว พระนิสิตต่างชาติกลุ่มนี้มีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับที่ดี แต่ไม่มีความเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมไทยดีพอ เมื่อชาวต่างชาติได้ถามปัญหากับพระนิสิตแล้ว พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว ได้รับคำตอบเป็นที่น่าพึงพอใจในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามทางโครงการได้ให้ความสำคัญในการตอบปัญหาของพระนิสิตกับชาวต่างชาติ โดยในกิจกรรมการสนทนาตอบปัญหาแต่ละครั้ง จะมีพระวิปัสสนาจารย์และพระนิสิตรุ่นพี่ที่มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ คอยตอบคำถามร่วมกับพระนิสิตรุ่นน้อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยทำให้พระนิสิตรุ่นน้องได้ฝึกฝนเรียนรู้และเข้าใจในหลักการตอบคำถามทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกของโครงการนี้ จะเป็นพระนิสิตต่างชาติ สมาชิกของโครงการจะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันไปทุกปี เนื่องจากพระนิสิตเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาแล้ว ต้องเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาเดิม จึงมีความจำเป็นต้องฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิตในโครงการทุกๆปี และจากการศึกษาข้อมูลแล้ว พบว่าในระยะสองปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗

เป็นต้นมา) ไม่มีกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิตนี้เลย จึงทำให้พระนิสิตในโครงการขาดความเป็นเอกภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านองค์ความรู้ทางพุทธธรรม ด้านกฎระเบียบวินัย ด้านสามัคคีธรรมและด้านพฤติกรรมที่แสดงออกไม่เหมาะสมกับสมณะเพศของพระนิสิตบางรูป เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากพระนิสิตบางรูปที่มีองค์ความรู้ทางพุทธธรรมไม่มากพอ แล้วยังมีพฤติกรรมที่แสดงออกไม่เหมาะสมกับเพศบรรพชิตแล้ว ยิ่งจะส่งผลในทางลบต่อกระบวนการตอบปัญหาทางพุทธธรรมแก่ชาวต่างชาติ และจะทำให้บรรดาอาคันตุกะจากต่างแดน ซึ่งเดิมทีอาจจะมีความสนใจในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อมาเจอสถานการณ์ดังกล่าวนี้ เขาคงจะหมดศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเลิกให้ความสนใจในที่สุด จึงเป็นอุทาหรณ์ที่สมาชิกโครงการควรตระหนักเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ในลักษณะนี้อีกต่อไป

๒. การบรรยายและตอบปัญหา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของคณะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (Tour group) ที่มีความประสงค์จะเรียนรู้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นหัวข้อการบรรยายมีหลากหลายขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคณะ โดยปกติตัวแทนของคณะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะแจ้งความจำนงค์เกี่ยวกับวันเวลาและจำนวนชาวต่างชาติที่จะเข้าร่วมรับฟังการบรรยายธรรมแก่เจ้าหน้าที่โครงการ โดยทั่วไปแล้วจะใช้ห้องประชุมภายในอาคาร ธีระศักดิ์ไพโรจน์สถาพร มีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาผ่านสื่อประสม (Multimedia) เพื่อให้กลุ่มชาวต่างชาติเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในเนื้อหาที่บรรยายตามเวลาที่ได้กำหนด และหลังจากสิ้นสุดการบรรยาย จะเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติได้ซักถามข้อสงสัยอย่างเป็นกันเอง

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ในขณะที่มีการบรรยายเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักอริยสัจ ๔ จะสังเกตว่าชาวต่างชาติโดยส่วนใหญ่แล้วจะตั้งใจฟังเป็นอย่างดี บ้างก็จดบันทึกลงในสมุดโน้ต และมีส่วนหนึ่งได้ขออนุญาตพระวิทยากร เพื่อทำการบันทึกภาพหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏบนจอโปรเจคเตอร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวต่างชาติมีความสนใจในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และมีความมุ่งมั่นที่จะตั้งใจศึกษาหลักความจริงตามธรรมชาตินี้ให้เข้าใจและน้อมนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาที่พวกเขาประสบอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทุกข์ทั้งทางกายหรือทางจิตวิญญาณให้หมดสิ้นไปได้

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยายภาคโดยรวมของกิจกรรมการบรรยายและตอบปัญหา กับกลุ่มมัคคุเทศก์ที่นำคณะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาร่วมกิจกรรมนี้ ซึ่งทางมัคคุเทศก์ต่างแสดงความคิดเห็น^๑ในเชิงบวกต่อกิจกรรมนี้

^๑ ดูในภาคผนวก ต

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในโครงการนี้ พบว่ามีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนและบ่งชี้ว่าชาวต่างชาติมีความสนใจและเข้าใจในพระพุทธศาสนาดีขึ้น หลังจากผ่านกิจกรรม MONK CHAT ดังตัวอย่างความคิดเห็นจากชาวต่างชาติที่ได้ถูกรวบรวมไว้ในสมุดบันทึกความคิดเห็น^๒ (Comment book) ซึ่งผู้วิจัยได้หยิบยกมาบางส่วนดังต่อไปนี้

COMMENTS:

“We had a fantastic day with Pra KK, learning about monk life, Buddhism and meditation. Thank you so much!. Peace and happiness.”

Jodi and Aaron from Canada (Jul-2016)

“Thank you so much!. You were super passionate, a real inspiration. We will take your words with us and apply them to our life.”

Sophie,Methide,margot and Manon from France (Jul-2016)

“Thank you so much for your kindness and wisdom, KK I learned so much about Buddhism and myself !. Keep doing such good work.”

Dan and Kelly from USA (21-Nov-2016)

๓. การอบรมวิปัสสนากรรมฐาน กิจกรรมนี้เป็นผลมาจากการที่ชาวต่างชาติได้เข้าร่วมกิจกรรม MONK CHAT (สนทนาธรรมกับพระ) เมื่อได้เรียนรู้หลักพุทธธรรม และทราบถึงประโยชน์ของการปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยเฉพาะปัญหาของคนในสังคมยุคใหม่นี้สามารถแก้ได้ด้วย การปฏิบัติสมาธิภาวนา ซึ่งพิสูจน์ด้วยตนเองได้ และที่สำคัญมีผลการวิจัยจากหลายสถาบันทั่วโลกเป็นเครื่องยืนยัน จึงเป็นปัจจัยให้ชาวต่างชาติเกิดความสนใจอยากจะเรียนรู้พระพุทธศาสนาภาคปฏิบัติเพิ่มเติม โดยทั่วไปแล้ว จะทำการอบรมที่สถานศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนานาชาติ บ้านศรีวิชัย ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะเป็นในลักษณะการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการบรรยายในหัวข้อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แนะนำให้ชาวต่างชาติเดินจงกรมและนั่งสมาธิ และหากมีข้อสงสัยก็จะเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติได้ซักถามและแสดงความคิดเห็น ซึ่งความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเหล่านี้ จะมีการจัดเก็บข้อมูลไว้เพื่อนำมาวิเคราะห์และพัฒนาโครงการ โดยทั่วไปแล้วจะมีหลักสูตรอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๒ วัน (two days meditation course) ในวันอังคารและวันพุธของทุกสัปดาห์ ต่อมาเมื่อมีความต้องการเรียนรู้

^๒ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ด

พระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นจากชาวต่างชาติ ทางโครงการจึงได้จัดหลักสูตรอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๑ วัน (one day meditation course) เพิ่มอีกในวันจันทร์และวันศุกร์ทุกสัปดาห์ สำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา

ผู้วิจัยพบว่ามีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนและบ่งชี้ว่าชาวต่างชาติมีความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานดีขึ้น หลังจากผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างความคิดเห็นมาบางส่วน ดังต่อไปนี้

COMMENTS:

Absolutely I will recommend this retreat, it changed my life for good and I hope to come back one day. In the meantime I will be focus in the moment today. Thank you very much.

Mexican (11-Jun-2014)

I would recommend this retreat for anyone who wants to gain insight a different perspective it was very interesting to learn about Buddhism and meditation.

Canada (18-Jul-2014)

Keep doing what you're doing I had a wonderful experience and I hope to come back one day.

American (2-Apr-2014)

Handouts on meditation, benefits, styles, guide, chanting, would be every good to leave with have to remember.

USA (29-Jan-2014)

Meditation retreat has been very good, I have learnt lots about Buddhism and feel confident to meditate alone, I will take lots away from the experience and it was lovely to chat with a monk, thank you very much.

English (26-Feb-2014)

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสดำเนินการวิจัยโครงการอบรมวิธีการสอนพระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ ซึ่งจัดทำโดยสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยสำนักวิชาการ ได้ทำแบบสอบถามแก่ชาวต่างชาติที่เข้าร่วมโครงการ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และทางโครงการได้รับแบบสอบถามจากผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม จำนวน ๑๑๓๑ ฉบับ ซึ่งมีผลสรุปดังนี้

จากแบบสอบถามพบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๗๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐๒ รองลงมาคือเพศชาย จำนวน ๓๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๗ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๕๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๓ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๓๐-๔๐ ปี จำนวน ๒๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑๗ ส่วนใหญ่ผู้เข้ามาฝึกอบรม เป็นชาวอเมริกา จำนวน ๒๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๗ รองลงมาคือ ชาวเยอรมัน จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๓

เกณฑ์ในการประเมิน

๑.๐๐ – ๑.๘๐	ประเมินในระดับ น้อยที่สุด
๑.๘๑ – ๒.๖๐	ประเมินในระดับ น้อย
๒.๖๑ – ๓.๔๐	ประเมินในระดับ ปานกลาง
๓.๔๑ – ๔.๒๐	ประเมินในระดับ มาก
๔.๒๑ – ๕.๐๐	ประเมินในระดับ มากที่สุด

Description		Mean	S.D.	แปลผล
	General Services (การบริการทั่วไป)	๔.๖๒	๐.๘๑	มากที่สุด
	Speech (ภาคบรรยาย)	๔.๕๖	๐.๘๗	มากที่สุด
	Activities (ภาคกิจกรรม)	๔.๕๘	๐.๙๔	มากที่สุด
รวม		๔.๕๙	๐.๘๗	มากที่สุด

ตาราง ๔.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจภาพรวม

จากตารางพบว่า ความพึงพอใจภาพรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๙ ในรายละเอียด พบว่า มีความพึงพอใจในการบริการทั่วไป ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒ รองลงมาคือ ภาคกิจกรรม ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘ และภาคบรรยาย ๔.๕๖

^๓ ดูรายละเอียดต้นฉบับในภาคผนวก ก

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม ที่มีต่อโครงการอบรมวิธีการสอน พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ พอจะสรุปเป็นประเด็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

ประเด็นด้าน	เนื้อหา/ความคิดเห็นผู้ปฏิบัติธรรม	จำนวน	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
Masters/Monks (พระวิทยากร)	-อธิบายได้ดีมากตัวอย่างประกอบ -พูดภาษาอังกฤษได้ดีมาก -ได้รับสาระความรู้หลายอย่างและความเป็นมิตร จริงใจ -พยายามแนะนำและสอนการปฏิบัติธรรมอย่างมาก -ได้รู้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากพระวิทยากร -ทราบคำตอบที่ยอดเยียมและคำคม แรงคิด -พระวิทยากรดูดีมีบุคลิกภาพ	๔๔ ๘๕ ๑๔๔ ๑๖๓ ๗๕ ๑๓ ๔๑	หัวข้อ บรรยายบาง เรื่องเข้าใจ ยาก	๖
Staff (เจ้าหน้าที่)	-มีมิตรไมตรีดีมาก -ได้รับการเอาใจใส่ ให้ความสนใจ การบริการดีมาก -สุภาพ เรียบร้อย -ได้รับคำแนะนำหลายอย่าง -ช่วยเหลือการเตรียมสิ่งต่างๆ และอภัยภัยยิ้มแย้มดีมาก -ทำอาหารได้อร่อยมาก	๑๘๕ ๑๙๔ ๖๒ ๔๘ ๑๐ ๓๐		
Introduction to Buddhism and Meditation (Theory) (การแนะนำการ ปฏิบัติธรรม)	-ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา -เนื้อหาธรรมะที่บรรยายดีมาก -ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ -ได้มาปฏิบัติธรรมเป็นครั้งแรกเข้าใจคำสอนของในพุทธศาสนาที่ดีมาก -ขอบคุณสำหรับเบาะนั่งสมาธิ รู้สึกสบายมาก	๑๕๘ ๗๙ ๗ ๒๕ ๑๖	ไม่เข้าใจ ความหมาย ของการสวด มนต์ ควรมี การแปลเป็น ภาษาอังกฤษ	๓๔

ประเด็นด้าน	เนื้อหา/ความคิดเห็นผู้ปฏิบัติธรรม	จำนวน	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
Meditation Practice (การปฏิบัติธรรม)	-มีความสุขที่ได้ปฏิบัติธรรม -ได้รับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ -รู้เทคนิคการปฏิบัติธรรมหลายอย่าง -ไม่รู้สึกเครียดและเข้าใจง่ายต่อการปฏิบัติธรรม -เกิดความสงบภายในใจ -มีสิ่งแปลกๆเกิดขึ้นในใจ -รู้สึกรักและชอบการปฏิบัติธรรม	๒๐๑ ๒๖๘ ๒๗๒ ๕๔ ๒ ๑ ๔๒	-ต้องการวิธีการปฏิบัติที่หลากหลาย -ต้องการเวลาส่วนตัวในการปฏิบัติ	๑๑ ๒๓
Discussion (การสนทนา)	-ได้ทราบข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติม -ได้ถามคำถามและตอบข้อสงสัยรวมถึงคำถามอื่นๆ -ที่รู้เรื่องธรรมะกระจ่างขึ้น -การตอบคำถามค่อนข้างดี -ตอบคำถามให้เข้าใจได้ง่าย	๘๔ ๖๕ ๑๕๙ ๑๐ ๖๘	พระวิปัสสนาจารย์ไม่เข้าใจบางคำถามไม่ค่อยกระจ่าง	๒
The Meditation Centre (สถานที่)	-สถานที่กว้างขวาง -มีความเงียบสงบดีมาก -สถานที่สะอาด บรรยากาศดีมาก -สะดวกสบาย สถานที่สวยงาม	๕๒ ๑๗๐ ๒๕๑ ๑๓๘	ควรมีสบู่ผ้าเช็ดตัว กระดาษชำระในห้องน้ำส่วนตัว	๓
Others (อื่นๆ)	-ประทับใจที่ได้สวดมนต์ -ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ -มีความสุขที่ได้เข้ามาปฏิบัติที่นี่ -อาหารอร่อยมากๆ -อยากกลับมาที่นี่อีกครั้งหนึ่ง	๑ ๒๒๓ ๒๓๖ ๒๐ ๒๓๕	อยากได้รายละเอียดการปฏิบัติธรรมเป็นภาษาอังกฤษ	๔๑

๔.๑.๒ รูปแบบโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

จากผลการศึกษาความเป็นมาของโครงการ MONK CHAT พบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้เพื่อเป็นเวทีให้พระนักศึกษาและสมาชิก ในการฝึกฝนทักษะด้านภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ ขณะเดียวกันได้เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น และเป็นการนำเงินที่ได้รับจากการบริจาค มาดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ในสังคม มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมโดยมีประธาน รองประธาน และฝ่ายต่างๆ โดยตำแหน่งประธานจะทำการคัดเลือกจากตัวแทนพระนักศึกษา และในปีการศึกษา ๒๕๕๙ พระเรณูฤทธิ์ ภัทรมณี ชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ ได้รับการคัดเลือกเป็นประธาน โครงการนี้มีการจัดองค์กรเพื่อบริหารจัดการโครงการ โดยที่ทางมหาวิทยาลัย คอยให้คำปรึกษาชี้แนะ ดังนั้นจึงทำให้รูปแบบการดำเนินกิจกรรมจะไม่เป็นทางการเท่าที่ควร มีขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมที่ค่อนข้างจะยืดหยุ่น ยึดถือตามความสะดวกของสมาชิกและสถานที่เป็นหลัก มีพระนักศึกษาที่เป็นสมาชิกและอาสาสมัครคอยดูแลในกิจกรรมการสนทนา แต่ด้วยข้อจำกัดไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ ซึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัว ด้านบุคลากร ที่ต้องอาศัยพระนักศึกษาที่เป็นสมาชิกและอาสาสมัครมาทำหน้าที่ และด้านงบประมาณ ที่ทางมหาวิทยาลัยไม่ได้จัดสรรงบประมาณมาให้ ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมโครงการนี้ ได้รับการสนับสนุนจากการบริจาคของผู้ที่มีจิตศรัทธา จึงทำให้มีรูปแบบหลักในการดำเนินกิจกรรมคือ

๑. การสนทนาถามตอบ ทางโครงการได้ใช้สถานที่บริเวณลานเอนกประสงค์อยู่ด้านหน้าอาคารหอสมุด มจร. ในการดำเนินกิจกรรมสนทนาและตอบปัญหาแก่ชาวต่างชาติ เปิดทำการทุกวัน ในเวลา ๐๙:๐๐ – ๑๙:๐๐ นาฬิกา โดยมีพระนักศึกษาที่เป็นสมาชิกโครงการ MONK CHAT และอาสาสมัครทั้งชาวไทยและต่างชาติ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและให้การต้อนรับทักทายอย่างเป็นกันเอง ตลอดจนให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้มาเยือนโครงการ โดยทั่วไปแล้วรูปแบบกิจกรรมจะไม่เป็นทางการ เนื่องจากเป็นสถานที่เปิดโล่งอยู่ภายนอกอาคาร ซึ่งบรรดานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่สนใจจะถามคำถามหรือแสดงความคิดเห็น สามารถเดินเข้าไปทักทายและร่วมสนทนากับพระนักศึกษาได้เลย

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกโครงการ พบว่าการที่สมาชิกโครงการ MONK CHAT และอาสาสมัครทั้งชาวไทยและต่างชาติได้ช่วยกันทำหน้าที่ต้อนรับและให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้มาเยือนโครงการด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีงาม (service mind) ในฐานะเจ้าบ้าน โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ซึ่งตรงนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความประทับใจ (First impression) แก่ผู้มาเยือน

ดังนั้นในลักษณะเหตุการณ์แบบนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าทางโครงการ MONK CHAT ควรจะให้ความสำคัญและดำเนินการให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์และส่งผลต่อภาพลักษณ์ของโครงการ

โดยทั่วไปแล้ว ประเด็นเนื้อหาหลักที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินำมาสนทนากับพระสงฆ์ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสามเณร หลักธรรม และความเชื่อของแต่ละบุคคล เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีการสนทนาในประเด็นเรื่องทั่วไป เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดเชียงใหม่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยและเรื่องราวความเป็นอยู่ในประเทศของนักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมการสนทนาแล้ว ชาวต่างชาติก็จะเขียนบันทึกไว้ในสมุดบันทึกการมาเยือน^๔ (Guest book) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชื่อและนามสกุล, ประเทศ, อีเมลล์และความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ MONK CHAT ของชาวต่างชาติที่เข้าร่วมกิจกรรม หากชาวต่างชาติที่ต้องการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ทางคณะกรรมการก็จะจัดส่งข้อมูลไปตามที่อยู่อีเมลล์ที่บันทึกไว้ ส่วนชาวต่างชาติท่านใดที่มีจิตศรัทธาสามารถบริจาคเงินในตู้รับบริจาค เพื่อทางโครงการจะได้ไปใช้ในกิจการช่วยเหลือสังคมของโครงการต่อไป

จากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับโครงการ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีข้อมูลที่น่าสนใจ เกี่ยวกับการที่พระนักศึกษา ชั้นปีที่ ๓ คณะศึกษาศาสตร์ (พระชรัท อคฺคปุณฺโณ) ได้นำรูปแบบการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพซึ่งมีมาแต่ครั้งพุทธกาล นำมาร่วมใช้กับการสนทนาและตอบคำถามแก่ชาวต่างชาติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเมื่อพิจารณาสภาพโดยทั่วไปแล้ว ทางโครงการนี้จะมีข้อจำกัดด้านสถานที่ คือเป็นที่เปิดโล่ง ค่อนข้างจะไม่มีความสะดวก มีผู้คนสัญจรไปมา ไม่เอื้ออำนวยต่อการสนทนาหรืออธิบายความทางพุทธธรรมเท่าที่ควร อีกทั้งในเรื่องของช่วงเวลาที่สนทนาค่อนข้างมีจำกัด เนื่องจากโดยส่วนมากแล้วนักท่องเที่ยวต่างชาติจะไม่ได้วางแผนล่วงหน้าในการมาเยือนโครงการ MONK CHAT บางคนก็เพิ่งมาเห็นป้ายประชาสัมพันธ์ที่หน้าโครงการ จึงแวะเข้ามาเยี่ยมโครงการ และชาวต่างชาติส่วนหนึ่งก็ไม่ได้มาเที่ยวเฉพาะวัดเจดีย์หลวงวรวิหารแห่งเดียว ยังมีแผนการที่จะไปท่องเที่ยวต่อที่อื่น อีกทั้งในช่วงฤดูการท่องเที่ยวที่เป็นนิยมของนักท่องเที่ยวต่างชาติ (high season ช่วงประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์) ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเยือนประเทศไทยเป็นจำนวนมาก พระนักศึกษาต้องบริหารเวลาให้เหมาะสมกับปริมาณชาวต่างชาติ จึงเป็นผลให้เวลาเฉลี่ยในการสนทนาดลดลง

ดังนั้นการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพที่พระนักศึกษาได้นำมาใช้ในโครงการ จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับการสนทนาและการตอบปัญหาของพระนักศึกษากับชาวต่างชาติ ในแง่ที่จะทำให้ชาวต่างชาติเห็นภาพพจน์และเกิดความเข้าใจพุทธธรรมในเวลาอันสั้น ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีการตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมอริยสัจ ๔ เพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ในโลกวัตถุนิยม หรือผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น ซึ่งการตอบคำถามด้วยอากัปกิริยาที่อ่อนน้อมถ่อมตน

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ด

มีความสุขุม เยือกเย็นและมีเมตตาธรรมอย่างเป็นกันเองกับคู่สนทนา ทำให้ชาวต่างชาติได้สัมผัสเห็นถึงพุทธลักษณะที่ปรากฏของพระนักศึกษา ซึ่งล้วนเป็นผลที่ได้จากการน้อมนำพุทธธรรมมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และในส่วนนี้เองจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวต่างชาติเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นของชาวต่างชาติที่เข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากับพระนักศึกษาในโครงการนี้ ดังตัวอย่างที่ได้มีการบันทึกอยู่ในสมุดบันทึกการมาเยือน^๕ (Guest book) ซึ่งมีความคิดเห็นดังต่อไปนี้

COMMENTS:

“It is a richness experience. I would like to follow Buddhism philosophy. But I need to change some aspects of my life, I admire the monks. They are great people.”

Jame Orozco from Mexico (27-Oct-2016)

“It was very interesting and it’s a wonderful opportunity to discover the Buddhist world. Charat speaks English very well !.”

Claudia and Jessica from Italy (4-Nov-2016)

“Fantastic, very clear & humble, excellent explanation.”

Lizzy Jackson from USA (20-Dec-2016)

“Enlightening and humbling. Much respect to him.”

Malin lilley from USA (23-Dec-2016)

จากการที่ได้เข้าร่วมในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของโครงการนี้ ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการตอบคำถามระหว่างพระนักศึกษากับชาวต่างชาติ ในหัวข้อที่เกี่ยวกับภาระกิจในแต่ละวันของพระสงฆ์ (What are duties of monks in their daily life?) ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในห้าอันดับแรกของคำถามที่ชาวต่างชาตินิยมถามบ่อยที่สุด และในบางครั้งพระนักศึกษาก็เห็นว่าคำถามซ้ำๆ เดิมๆ พระนักศึกษาบางรูปก็ตอบคำถามนี้แบบสั้นๆ โดยไม่ได้บอกเหตุผลประกอบ ซึ่งตรงนี้เอง อาจทำให้ชาวต่างชาติยังมีข้อสงสัยอยู่บ้าง ดังนั้นจากการศึกษาข้อมูลในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะมีการอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นเรื่องกิจวัตรที่มีความสำคัญยิ่งคือ การทำวัตรสวด

^๕ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ๓

มนต์เช้าและเย็น และการออกบิณฑบาต^๖ ซึ่งคำตอบที่ประกอบด้วยหลักการและเหตุผลตามพุทธเจตนาของพระพุทธองค์ จะทำให้ชาวต่างชาติมีความเข้าใจในประเด็นนี้ และเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า ชาวต่างชาติผู้มาเยือนโครงการส่วนใหญ่มีความประทับใจในการต้อนรับ รู้สึกเพลิดเพลินกับการสนทนาท่ามกลางบรรยากาศแห่งความปรองดองฉันท์พี่น้อง และเรียนรู้เข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของพระสงฆ์มากขึ้น ได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา อีกทั้งมีความต้องการจะเยี่ยมชมภาระกิจของพระสงฆ์กับสังคม ซึ่งขอยกความคิดเห็น^๗ บางส่วนดังนี้

COMMENTS:

The MONK CHAT program was great, I truly enjoyed my time chatting with the monk and other foreigners ,and learned much about Buddhist monk life and Dhamma. It is harmonious environment. The only suggestion I have is may be have examples of what novices and monks work on for people to see, such as chores, artisan projects, may be a tour of the temple/dorm/school, if that is allowed.

Bea Gamboa From Canada (Feb 2016)

That is great !! I loved the way that the monks were very broad-minded to answer all my questions. It could start going to more places around Thailand , and then spread to all neighboring countries.

Rodrigo Franceschini From Brazil (Feb 2016)

More people need to know about it. Had very good experience, would like to share with more backpackers! Meditation lessons may be added.

Shanahan M. From USA (Feb 2016)

^๖ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ฐ

^๗ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ฅ

๔.๒ ผลสัมฤทธิ์ของโครงการสนทนารธรรมกับพระ (MONK CHAT)

เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (มจร.) วัดสวนดอกและโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (มมร.) วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ซึ่งจะมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง ตามบริบทความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการ ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของแต่ละแห่ง ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ผลสัมฤทธิ์ของโครงการสนทนารธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จากผลการศึกษากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติ

อนึ่งในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะต้องสังเกตจำนวน ๒ หัวข้อ เพื่อครอบคลุมถึงพฤติกรรมและอาการซึ่งแสดงออกถึงความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนา เบื้องต้นและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ความรู้เบื้องต้นในพระพุทธศาสนา

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม พบว่าชาวต่างชาติส่วนมากมีความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาเบื้องต้นเพิ่มขึ้น และเมื่อนำข้อมูลมาประกอบกับแบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว พบว่าผลสัมฤทธิ์ความรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติของโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (มจร.) อยู่ในระดับที่ดีมาก (๙๖%)^๔

๒) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๒.๑ ความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติส่วนมากมีความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม ไม่มีการพูดคุยกันในช่วงระหว่างช่วงเวลาปฏิบัติ และส่วนมากมักปลีกตัวอยู่เพียงลำพังแม้ว่าจะเข้ารับการฝึกอบรมพร้อมกับเพื่อน ตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ให้งดการใช้วาจาและปลีกวิเวก ในช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตพบว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติทั้งหมดจะไม่

^๔ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก

พูดคุยกันในช่วงเวลารับประทานอาหาร ซึ่งจากข้อมูลที่รวบรวมได้นี้สามารถประเมินได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติส่วนมากมีความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม

๒.๒ ลักษณะการปฏิบัติ

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติทั้งหมดปฏิบัติในรูปแบบที่ถูกต้อง ทั้งการเดินจงกรม และการนั่งสมาธิ โดยจะปฏิบัติในลักษณะที่ได้รับการอบรมมาทุกประการ สามารถประเมินได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติทั้งหมดมีความรู้และความเข้าใจในรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๒.๓ ความสงสัยในการปฏิบัติธรรม

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีความสงสัยในการปฏิบัติธรรมบ้างเป็นบางส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. ผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติบางส่วนมีความสงสัยในวิธีการปฏิบัติ หรือผลลัพธ์ของการปฏิบัติ โดยมีความสงสัยในรายละเอียดวิธีการปฏิบัติเช่น การนั่งสมาธิสามารถนั่งทำได้นานนอกเหนือจากทำนั่งขัดสมาธิได้หรือไม่ เป็นต้น และมีความสงสัยในผลลัพธ์จากการปฏิบัติเช่น เมื่อปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้วต้องใช้เวลาเฉลี่ยเท่าไรจึงจะไม่ใช่เป็นทุกข์ เป็นต้น

ข. ผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติส่วนน้อยมีการสอบถามถึงการปฏิบัติธรรมในแนวทางอื่นๆ บ้างเช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของโกเอ็นก้าไม่มีการกำหนดคาบิกรรม เป็นต้น

ค. จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมไม่พบผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติสอบถามเพื่อนผู้ปฏิบัติธรรมท่านอื่น

เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีคำถามข้อสงสัย พระวิปัสสนาจารย์จะใช้ช่วงเวลาพัก (Breaking time) เพื่อตอบข้อสงสัยแก่ผู้ปฏิบัติธรรม และหากยังมีข้อสงสัยอีก พระวิปัสสนาจารย์จะรวบรวมคำถามข้อสงสัย เพื่อไปตอบในช่วงสอบอารมณ์ (discussion)

สามารถประเมินได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติบางส่วนมีความสงสัยในวิธีการปฏิบัติธรรม แต่มีส่วนน้อยที่มีการสอบถามถึงการปฏิบัติธรรมในแนวทางอื่นๆซึ่งอาจเป็นแนวทางการปฏิบัติธรรมที่ผู้ปฏิบัติธรรมได้เคยศึกษามาก่อนและต้องการเปรียบเทียบกับ การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และประเมินได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติน่าจะพอใจกับข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยและซักถามกับพระวิปัสสนาจารย์ จึงไม่พบเห็นผู้ปฏิบัติธรรมสอบถามเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติจากเพื่อนผู้ปฏิบัติธรรมท่านอื่น

๒.๔ ลักษณะอารมณ์โดยทั่วไป

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่าลักษณะอารมณ์โดยทั่วไปของผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติส่วนมากเป็นไปในลักษณะที่สุขุม สงบเยือกเย็นและพบส่วนน้อยที่มีอาการอึดอัดหรือมี

ความเครียดบ้าง อาจจะเนื่องมาจากการต้องงดการใช้วาจาและอยู่ในกฎระเบียบของสถานปฏิบัติธรรม สามารถประเมินได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีสภาพอารมณ์โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดี

ภายหลังจากผ่านกิจกรรมแล้ว ชาวต่างชาติส่วนมากมีความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาเบื้องต้นเพิ่มมากขึ้น ผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติส่วนมากมีความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม โดยทั้งหมดมีความเข้าใจในรูปแบบการปฏิบัติธรรม สังเกตได้จากวิธีการปฏิบัติธรรมทั้งการเดินจงกรม และการนั่งสมาธิที่ถูกต้องตามที่ได้รับการอบรมมา และมีความสงสัยในการปฏิบัติธรรมบ้าง โดยบางส่วนมีความสงสัยในวิธีการและขั้นตอนของการปฏิบัติธรรม และมีส่วนน้อยที่มีความสงสัยในการปฏิบัติธรรมในรูปแบบอื่นๆที่เคยได้ศึกษามา โดยผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหมดจะเลือกสอบถามข้อสงสัยจากพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนี้พบว่าผู้ปฏิบัติธรรมส่วนมากปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของสถานปฏิบัติธรรม มีเพียงส่วนน้อยที่มีท่าทีอึดอัดบ้างกับการต้องงดการใช้วาจาในช่วงการฝึกปฏิบัติ และผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีสภาพอารมณ์โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดี

ดังนั้นเมื่อประเมินความรู้และเข้าใจในปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจากผลการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว พบว่าผลสัมฤทธิ์ความรู้และเข้าใจในปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของชาวต่างชาติในโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (มจร.) อยู่ในเกณฑ์ดี (๘๖ %) และในปี ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา พบว่าโครงการนี้มีชาวต่างชาติเข้าร่วมโครงการทั้งหมดจำนวน ๑๖๕๘ คน เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยมีอัตราส่วนร้อยละคิดเป็น ๖๓ ต่อ ๓๗ และชาวต่างชาติที่เข้าร่วมโครงการนี้มากเป็นอันดับ ๑ เป็นชาวอเมริกัน ประมาณ ๑๗% รองลงมาเป็นเยอรมัน สหราชอาณาจักร แคนาดา และเนเธอร์แลนด์ ตามลำดับ^๙

๔.๒.๒ ผลสัมฤทธิ์ของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

จากผลการศึกษากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติ

อนึ่งในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะต้องสังเกตจำนวน ๑ หัวข้อ เพื่อสอบถามชาวต่างชาติที่ร่วมกิจกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความรู้เบื้องต้นในพระพุทธศาสนา

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม พบว่าชาวต่างชาติส่วนมากมีความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาเบื้องต้นเพิ่มขึ้น และเมื่อนำข้อมูลมาประกอบกับแบบสัมภาษณ์

^๙ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ๘

จะเห็นได้ว่าชาวต่างชาติมีความเข้าใจในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์และหลักธรรมคำสอน อยู่ในระดับดีมาก (๙๒%)

ภายหลังจากผ่านกิจกรรมแล้ว ชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะมีความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาเบื้องต้นเพิ่มขึ้น

ดังนั้นเมื่อประเมินจากผลการสัมภาษณ์ (กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวต่างชาติ ๑๐ คน ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ - ๓๐ เมษายน ๒๕๕๙ ทำการเก็บข้อมูล ณ.สถานที่โครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว พบว่าผลสัมฤทธิ์ความรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติของโครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (มมร.) อยู่ในเกณฑ์ดีมาก (๙๒%)^{๑๐} และในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา พบว่าโครงการนี้มีชาวต่างชาติเข้าร่วมโครงการทั้งหมดเป็นจำนวน ๑,๖๕๒ คน เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยมีอัตราส่วนร้อยละคิดเป็น ๖๐ ต่อ ๔๐ และชาวต่างชาติที่เข้าร่วมโครงการนี้มากเป็นอันดับ ๑ เป็นชาวอเมริกัน ประมาณ ๒๖.๔๕% รองลงมาเป็นสหราชอาณาจักร เยอรมัน แคนาดา และบราซิล ตามลำดับ^{๑๑}

ประเภท กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ MONK CHAT	คะแนนร้อยละ ความรู้ความเข้าใจ พระพุทธศาสนา	คะแนนร้อยละ ความรู้ความเข้าใจ วิปัสสนากรรมฐาน	รายละเอียดใน แผ่นหมายเลขที่
๑. กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (วัดสวนดอก)	๙๗ (ระดับดีมาก)	๙๕ (ระดับดีมาก)	๑๔๖-๑๕๑
๒. กลุ่มชาวต่างชาติ จำนวน ๑๐ คน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (วัดสวนดอก)	๙๖ (ระดับดีมาก)	๘๖ (ระดับดี)	๑๕๒-๑๕๗
๓. กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (วัดเจดีย์หลวง วรวิหาร)	๙๘ (ระดับดีมาก)	๙๒ (ระดับดีมาก)	๑๕๘-๑๖๓

^{๑๐}ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก

^{๑๑}ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก

๔. กลุ่มชาวต่างชาติ จำนวน ๑๐ คน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (วัดเจดีย์หลวง วรวิหาร)	๙๒ (ระดับดีมาก)	ไม่มีกิจกรรมส่วนนี้	๑๖๔-๑๖๙
หมายเหตุ ผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์ในการแบ่งระดับความรู้และความเข้าใจ โดยใช้ร้อยละของคะแนนเต็มเป็นเกณฑ์ ดังนี้ คะแนนร้อยละ ๙๐ ขึ้นไป อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ ดีมาก คะแนนร้อยละ ๘๐-๘๙ อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ ดี คะแนนร้อยละ ๗๐-๗๙ อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ ค่อนข้างดี คะแนนร้อยละ ๖๐-๖๙ อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ พอใช้ คะแนนร้อยละ ๕๐-๕๙ อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ คะแนนน้อยกว่าร้อยละ ๕๐ อยู่ในเกณฑ์ มีความรู้และความเข้าใจในระดับ ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ			

ตารางที่ ๔.๒ สรุปผลการประเมินความรู้และความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างในโครงการทั้งสองแห่ง^{๑๒}

เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์การประเมินความรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างชาวต่างชาติที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ MONK CHAT โดยภาพรวมแล้วพบว่าโครงการ MONK CHAT ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (มจร.) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา (มมร.) ต่างประสบความสำเร็จอย่างสูงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ (มจร. ๙๖ % อยู่ในระดับดีมาก และ มมร. ๙๒% อยู่ในระดับดีมาก) ซึ่งผลจากการดำเนินงานของโครงการ MONK CHAT ที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมหลายด้าน ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการท่องเที่ยว

จากข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีการบรรจุโครงการ MONK CHAT เข้าไปอยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้โครงการนี้เป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ (tourist attraction) ประกอบกับการที่มีเว็บไซต์ในต่างประเทศ อาทิเช่น www.lonelyplanet.com ได้ทำการประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดเชียงใหม่

^{๑๒} ดูรายละเอียดในภาคผนวก ญ

โดยเฉพาะกิจกรรมที่เรียกว่าMONK CHATอย่างต่อเนื่องและได้มีบทความตีพิมพ์ในหนังสือแนะนำเที่ยวชื่อ lonely planet^{๑๓} ในหน้าที่ ๒๕๐ มีการเชิญชวนให้ผู้คนทั่วโลกมาสัมผัสบรรยากาศที่เป็นกันเองในการสนทนากับพระสงฆ์ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย หรือวิถีชีวิตพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยได้แจ้งหลักการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อพระสงฆ์ และควรแต่งกายสุภาพในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น

MONK CHAT

If you're curious about Buddhism, Chiang Mai is a great place to learn about its teachings and rituals, as well as Thai culture and the life of a monk. Some of the temples in town offer a 'monk chat', where a resident monk or novice fields questions from foreigners. This simple exchange gives them a chance to practise their English while answering questions about daily routines, Buddhist teachings or even how monks stay wrapped up in their robes. Remember that it is respectful to dress modestly: cover your shoulders and knees. Women should take care not to touch the monks or their belongings or to pass anything directly to them.

เมื่อพิจารณาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๑๔} ที่ได้รับไปถึงสถานการณ์การท่องเที่ยว ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้น หากเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๗.๑๖ ในขณะที่เดียวกันมีรายได้รวมจากนักท่องเที่ยวทั้งหมดปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นจำนวนเงิน ๘๒,๕๗๐ ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๙๕ เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ดังนั้นโครงการ MONK CHAT นี้จึงมีส่วนช่วยให้ท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากสถานการณ์การท่องเที่ยวที่กล่าวมา

๒. ด้านการศึกษา

จากการที่ผู้คนทั่วโลกได้มาเยี่ยมชมโครงการ MONK CHAT พบว่าโดยส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวต่างชาติจะใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร จึงเป็นโอกาสอันดีที่พระสงฆ์และนักศึกษาที่เป็นสมาชิกของโครงการจะได้ฝึกฝนทักษะการพูด การฟังภาษาอังกฤษ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในดำเนินชีวิตต่อไป

^{๑๓} Tony Wheeler, **Thailand**, 14th Edition, (Malaysia : Lonely Planet Publications Pty, 2555), page 250.

^{๑๔} สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่, **สถิตินักท่องเที่ยว**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.cm-mots.com/modules/download/file/๒๐๑๖-๐๘-๒๔-๒๕๖๓๙๒.pdf> [๓๐ พ.ย. ๒๕๕๙].

ในส่วนของคนต่างชาติก็จะได้รับประโยชน์จากการสนทนากับพระสงฆ์ ทำให้มีความเข้าใจในชีวิต ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณร และสามารถน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งทางปัญญาและพ้นจากความทุกข์

นอกจากนี้แล้ว ยังพบว่าโครงการ MONK CHAT ยังเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่น่าสนใจ ทำให้บรรดานักวิชาการจากทั่วทุกมุมโลก พากันเดินทางเข้ามาทำงานวิจัย เก็บข้อมูลและเผยแพร่งานวิจัยต่อสาธารณะ ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ ต่างก็ประสบความสำเร็จในแวดวงการศึกษาเป็นจำนวนมากไม่น้อย^{๑๕}

๓. ด้านศาสนา

ในด้านศาสนา นี้ ถือว่าพระสงฆ์ในโครงการนี้ได้แทนคุณพระพุทธศาสนาอย่างใหญ่หลวง โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระพุทธองค์ในการปกป้องพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมแก่บรรดาชาวต่างชาติ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าในสังคมยุคปัจจุบันนี้ ได้มีการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ไปอย่างมากมาย ในบางครั้งพบว่าการนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จ ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาในสื่อออนไลน์เป็นจำนวนมากไม่น้อย ดังนั้นจึงเป็นบทบาทที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่งที่พระสงฆ์ในโครงการนี้จะต้องชี้แจงข้อมูลความเป็นจริงและทำความเข้าใจให้บังเกิดแก่ชาวต่างชาติ^{๑๖}

จากการดำเนินกิจกรรมการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวต่างชาติที่มีความเชื่อต่างลัทธิต่างศาสนาในบรรยากาศที่เป็นกันเองของโครงการ MONK CHAT ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์ในโครงการนี้จึงมีโอกาที่จะชี้แจงให้ชาวต่างชาติทราบว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มองลัทธิศาสนาอื่นเป็นศัตรูฝ่ายตรงข้าม แต่มองทุกชีวิตเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมเกิด แก่ เจ็บและตายด้วยกัน เราจึงควรที่จะสร้างความสุขสงบให้บังเกิดแก่ตัวเรา และแผ่ความรักความเมตตา ส่งต่อความปรารถนาดีนี้ให้แก่บรรดาเพื่อนร่วมโลก

ในขณะเดียวกัน พบว่ามีข้อมูลสถิติจาก American Religious Identity Survey (ARIS) ที่ระบุว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ ถึงปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ในช่วงสิบปีนี้คนอเมริกันที่ไม่ได้นับถือศาสนาใดเลย (No Religion) มีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง ๑๑๐%^{๑๗} และมีแนวโน้มว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งกลุ่มชาวตะวันตกกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงเป็นโอกาสดีที่พระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT จะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่กลุ่มผู้ที่ไม่มีศาสนา ดังกล่าวนี

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูประวิตรวรานุกูต, (ดร.เสนห์ ธมมวโร) ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูประวิตรวรานุกูต, (ดร.เสนห์ ธมมวโร) ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.americanreligionsurvey-aris.org> [๑ พ.ค. ๒๕๕๙].

๔. ด้านจิตวิญญาณ

ในโลกของสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร ที่อุดมไปด้วยความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางประเทศแถบตะวันตก ที่บางครั้งยังไม่สามารถหาคำตอบบางอย่างที่ชัดเจนให้กับผู้คนในสังคมนั้นได้ พบว่าผู้คนส่วนใหญ่จะเป็นทุกข์ง่ายแต่มีความสุขได้ยาก เพราะตกอยู่ในสภาวะวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม เนื่องจากต้องกระเสือกกระสนดิ้นรนเป็นทุกข์ในการหาวัตถุเพื่อมาสนองตอบความต้องการของตัวเองซึ่งไม่รู้จักพอ และในที่สุดแล้วผู้คนกลุ่มนี้มักจะประสบปัญหาทางด้านจิตวิญญาณ เช่น ตกอยู่ในภาวะเครียด มีปัญหาอนอนไม่หลับ มีความทุกข์กายทุกข์ใจ เป็นต้น ดังนั้นพระสงฆ์ในโครงการนี้ได้มีบทบาทเป็นอันมาก ในการช่วยเหลือเกื้อกูลชาวต่างชาติที่ประสบปัญหาทางด้านจิตวิญญาณนี้ โดยการทำหน้าที่ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ น้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่สอนให้สุขง่าย ทุกข์ยาก ตามหลักของทางสายกลาง รู้จักประมาณตน ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง มาเผยแผ่แก่ชาวต่างชาติที่ประสบปัญหาเหล่านี้ ก็จะช่วยบรรเทาและแก้ไขปัญหาความทุกข์กายและใจได้^{๑๘}

๔.๓ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จากผลการศึกษากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT ผู้วิจัยพบว่าโครงการนี้มีการวางแผนงานที่ดี มีการจัดบุคลากรประจำหน่วยงาน การนำแผนงานไปใช้ได้จริงและมีการเก็บข้อมูลทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการนี้ประสบผลความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจมาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีประเด็นที่คาดว่าจะปัญหาและอุปสรรคต่อโครงการ ดังต่อไปนี้

๑) ความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิต จากผลการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าสมาชิกของโครงการนี้ส่วนใหญ่เป็นพระนิสิตชาวต่างชาติ มีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันทุกปี เนื่องจากพระนิสิตเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาแล้ว ต้องเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาเดิม (โดยส่วนมากจะเป็นประเทศในแถบอินโดจีนและเอเชียใต้) จึงมีความจำเป็นที่ต้องฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิตในโครงการทุกๆปี และพบว่าในระยะสองถึงสามปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา) ไม่มีกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิตนี้เลย จึงทำให้บรรดาพระนิสิตขาดความเป็นเอกภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านองค์ความรู้ทางพุทธธรรม ด้านกฎระเบียบวินัย ด้านสามัคคีธรรมและด้านพฤติกรรมที่

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูประวิตรวรานุกูต, (ดร.เสนห์ ธมมวโร).

แสดงออกไม่เหมาะสมกับสมณเพศของพระนิสิตบางรูป เช่น การเข้าไปเกี่ยวข้องกับเงินบริจาคโดยไม่จำเป็น การเลือกปฏิบัติที่จะสนทนากับชาวต่างชาติที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย การแสดงออกถึงอาการที่ไม่สำรวมขณะสนทนากับชาวต่างชาติ และการแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว บันดาลโทษแก่ชาวต่างชาติ เป็นต้น ซึ่งลักษณะพฤติกรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จะส่งผลในแง่ลบต่อโครงการเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทีมผู้บริหารที่รับผิดชอบโดยตรง ควรพิจารณาการนำกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาพระนิสิตกลับมาใช้โดยเร็ว เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาก็กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด

๒) การขาดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม MONK CHAT ของบรรดาพระนิสิตชาวไทย จากผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันนี้ พระนิสิตที่เป็นชาวไทยไม่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม MONK CHAT เท่าที่ควร จากข้อมูลพบว่าสมาชิกโครงการโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพระนิสิตชาวต่างชาติ ซึ่งบรรดาพระนิสิตชาวต่างชาติที่เข้าร่วมโครงการ MONK CHAT เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว จะต้องเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาในต่างประเทศ จึงทำให้เกิดภาวะการขาดช่วงของบุคคลากรที่มีศักยภาพด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอดพุทธธรรมแก่ชาวต่างชาติ ในประเด็นนี้ถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคของโครงการ MONK CHAT ในขณะเดียวกัน เมื่อได้พิจารณาถึงความต้องการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาจากชาวต่างชาติ (Demand) ซึ่งนับวันจะเพิ่มมากขึ้นแบบทวีคูณนั้น อาจจะปัญหาที่จะส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ไม่สามารถผลิตพระนิสิตชาวไทยที่มีศักยภาพด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอดพุทธธรรมแก่ชาวต่างชาติ มาสนองตอบตามความต้องการดังกล่าวนี้ได้ทัน จึงมีความจำเป็นที่ทีมผู้บริหารที่รับผิดชอบโดยตรง ต้องหาวิธีการผลิตทรัพยากรบุคคลกลุ่มนี้ให้ทันและเพียงพอกับความต้องการของชาวต่างชาติ โดยการเสริมสร้างแรงจูงใจแก่พระนิสิตชาวไทย เพื่อโครงการ MONK CHAT จะได้มีศาสนบุคคลที่เปรียบเสมือนคลื่นลูกใหม่เข้ามาทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

๔.๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

จากผลการศึกษากิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT พบว่าโครงการนี้มีการวางแผนงานที่ดี มีบุคลากรผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาทำงาน และมีอาสาสมัครชาวต่างชาติเข้ามาช่วยงานอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นส่วนสำคัญในการทำให้โครงการนี้ประสบผลความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจมาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีประเด็นที่คาดว่าจะปัญหาและอุปสรรคต่อโครงการ ดังต่อไปนี้

๑) ประเด็นการไม่ได้บันทึกความรู้และประสบการณ์ (Know-how) ในอดีต^{๑๙} ผู้วิจัยพบว่า มีสาเหตุที่จะทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ เช่น จากการดำเนินโครงการ MONK CHAT ที่ผ่านมาในอดีต พบว่า ทีมงานบริหารชุดก่อนหน้านี้ ไม่ได้ทำการบันทึกความรู้และประสบการณ์ (Know-how) ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมในอดีต ส่งผลให้ทีมบริหารชุดถัดมาต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งอาจจะทำให้ไม่ทราบความรู้และประสบการณ์ (Know-how) ที่เคยมีมาในอดีต ถ้าหากมีการบันทึกความรู้และประสบการณ์ (Know-how) เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ก็น่าจะเป็นผลดีต่อการนำข้อมูลไปทำการวิจัยและพัฒนาโครงการ MONK CHAT ต่อไป

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า ทางทีมงานบริหารโครงการ MONK CHAT ชุดปัจจุบัน (พระเรีงฤทธิ์ ภัทรเมธี ประธานชมรม MONK CHAT ปีการศึกษา ๒๕๕๙) ได้เก็บรวบรวมสิ่งที่เป็นความรู้และประสบการณ์ (Know-how) โดยได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเรียกว่าสมุดบันทึกการมาเยือน (Guest book) ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นความคิดเห็นของชาวต่างชาติที่มีต่อโครงการ ซึ่งสามารถนำผลลัพธ์ที่ได้ไปทำการวิจัย เพื่อพัฒนาโครงการ MONK CHAT ต่อไป

๒) ประเด็นการตอบคำถามให้แก่ชาวต่างชาติ พบว่ามีประเด็นการตอบคำถามให้แก่ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การใช้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเชื่อชาวพุทธกับลัทธิหรือศาสนาอื่น เป็นต้น ซึ่งถ้าหากสมาชิกโครงการ MONK CHAT ให้คำตอบที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ถูกต้องตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จะส่งผลกระทบกลายเป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของโครงการ MONK CHAT ดังนั้นการฝึกอบรมพัฒนาพระนักศึกษา โดยพระวิปัสสนาจารย์และผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นสิ่งสำคัญและควรจะทำอย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ บรรดาพระนักศึกษาและสมาชิกจะต้องตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ที่บรรพชิตพึงจะทำต่อโลก ต่อสังคม ตามหลักสัปปุริสธรรม มุ่งมั่นในการศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจในหลักพุทธธรรมที่มีแพร่หลายมากมายตามสื่อออนไลน์ ทำเป็นตัวอย่างในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือการได้มาซึ่งปัญญา แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้มาตอบคำถามให้แก่ชาวต่างชาติให้เกิดความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระเรีงฤทธิ์ ภัทรเมธี, ประธานชมรม MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

๔.๔ อนาคตของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๔.๔.๑ อนาคตของโครงการสนทนาธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จากผลการศึกษาพบว่าในส่วนของโครงการ MONK CHAT ได้มีการเตรียมความพร้อมและแผนงาน เพื่อรองรับการเติบโตของโครงการ MONK CHAT ในอนาคต ดังต่อไปนี้

๑) การส่งเสริมและสนับสนุนให้พระนิสิต โดยเฉพาะพระนิสิตชาวไทย ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ MONK CHAT ให้มากขึ้น เช่น ในรายวิชาพระวินัยปิฎก (Vinaya Pitaka) และรายวิชา ระบบความหมายของภาษาอังกฤษ (English Semantics) ของพระอาจารย์ทิพย์พนากรณ์ ได้มีการกำหนดให้พระนิสิตที่ลงทะเบียนในวิชาดังกล่าว จะต้องเข้าร่วมโครงการ MONK CHAT ให้ครบตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้ โดยให้ถือว่ากิจกรรม MONK CHAT เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในวิชานั้นด้วย เป็นต้น^{๒๐} ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยสนับสนุนให้ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตเชียงใหม่ ในการที่จะคัดเลือกบัณฑิตที่สามารถถ่ายทอดพุทธธรรมเป็นภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ เพื่อมาทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ เพื่อตอบสนองความสนใจใคร่รู้ในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติที่นับวันจะมีมากยิ่งขึ้น

๒) การส่งเสริมและสนับสนุนให้พระนิสิตชาวต่างชาติที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตเชียงใหม่ นำประสบการณ์ที่ได้จากโครงการ MONK CHAT เช่น การจัดระบบการบริหารงานโครงการ MONK CHAT เป็นต้น แล้วนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศที่เป็นภูมิภวณของบรรดาพระนิสิตชาวต่างชาติ ซึ่งได้แก่ประเทศเพื่อนบ้านแถบอินโดจีนเช่น ลาวและกัมพูชา เป็นต้น ก็จะเป็นผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายเป็นวงกว้าง ออกไป แล้วจะนำมาซึ่งสันติภาพสุติดินแดนแถบนี้

๓) โครงการ MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตเชียงใหม่ ในฐานะที่เป็นองค์กรต้นแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกแก่ชาวต่างชาติ ควรเป็นผู้นำในการจัดสัมมนาในกลุ่มเครือข่ายโครงการ MONK CHAT ปีละหนึ่งครั้งเป็นอย่างน้อย ในประเด็นหัวข้อสัมมนา เช่น การกำหนดแนวทางในการตอบคำถามทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องตรงตามพระไตรปิฎก การกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในโครงการ MONK CHAT การปรึกษาหารือในเรื่องรูปแบบมาตรฐานของโครงการที่ควรจะเป็น ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระทิพย์พนากรณ์ ขยาภินันโท, ดร. อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ปัจจุบัน และการเตรียมความพร้อมของทีมงาน MONK CHAT เพื่อรองรับกับความต้องการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาของชาวต่างชาติที่นับวันจะมีมากยิ่งขึ้นอย่างไร^{๒๑} เป็นต้น

๔.๔.๒ อนาคตของโครงการสนทนารธรรมกับพระ (MONK CHAT)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

จากผลการศึกษาพบว่าในส่วนของโครงการ MONK CHAT ได้มีการเตรียมความพร้อมและแผนงาน เพื่อรองรับการเติบโตของโครงการ MONK CHAT ในอนาคตดังต่อไปนี้

๑) ทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) วิทยาเขตล้านนา ได้ให้การสนับสนุนโครงการ MONK CHAT ทำการขยายเครือข่าย MONK CHAT ไปยังกลุ่มพระภิกษุและสามเณรของโรงเรียนปริยัติธรรมและโรงเรียนในลักษณะเดียวกันนี้ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอดพุทธธรรมให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับเตรียมอุดมศึกษาแล้ว ก็สามารถที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาด้วยพื้นฐานภาษาอังกฤษที่ได้มาตรฐาน^{๒๒} และโครงการดังกล่าวนี้ก็ได้ดำเนินการควบคู่ไปกับโครงการหลัก มีการตอบรับจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง

๒) ทางโครงการ MONK CHAT ได้จัดให้มีหลักสูตรอบรมการใช้ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอดพุทธธรรมแก่บรรดาสมาชิกโครงการ โดยได้เชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญการสอนภาษาอังกฤษจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยพายัพ เป็นต้น เพื่อให้มาทำการอบรมบรรดาสมาชิกโครงการ MONK CHAT อย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง และได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การก่อตั้งโครงการ MONK CHAT^{๒๓}

๓) ทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) วิทยาเขตล้านนา มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการต่อยอดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เช่น การเชิญชวนบรรดาศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) วิทยาเขตล้านนา ที่มีจิตอาสา มีความพร้อมและต้องการจะช่วยเหลือสังคม ให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครโครงการ MONK CHAT ทำหน้าที่ประสานงานกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนถึงการมีบทบาทในการประสานความร่วมมือไปยังกลุ่มบริษัทนำเที่ยวให้นำคณะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าร่วมกิจกรรม MONK CHAT อย่างสม่ำเสมอ

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูประวิตรวรานุกฤต, (ดร.เสนห์ ธมมวโร) ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาบุญณสมบัตติ ปากาโร, ผอ.ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเรณูฤทธิ์ ภทรเมธี, ประธานชมรม MONK CHAT มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

และการสร้างแรงจูงใจส่งเสริม สนับสนุนให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศแก่บรรดาศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) วิทยาเขตล้านนา เป็นต้น^{๒๔}

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ซึ่งแสดงเป็นแผนผังดังต่อไปนี้

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาปุณณสมบัติ ปากโร.